

Hrsar Kasım 1949

No 131

ZİYA GÖKALP'te KÜLTÜR KAVRAMI

TT 582165

MEHMET ÖNDER

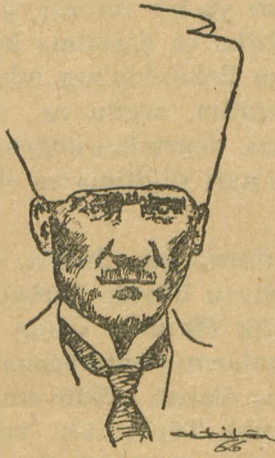
Kültür konusu ne zaman ele alınsa bir kavram kargaşası sürer, gider. Çoğu zaman «evrensel kültür»den bahsedilir. «Kültür ve Medeniyet» kavramları ya bir tutulur, ya da birbirine karıştırılır. Kültürü, yalnızca «eğitim ve öğretim» konusu sayanlar olmuş, bizde bir ara, Milli Eğitim Bakanlığı'nın adı, Kültür Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Oysa, eğitim, örgün ve yaygın dallarıyla kültürle sıkı sıkıya ilgilidir ama doğrudan doğruya kültür değildir. Bu yüzden birçok ülkeler, ayrı ayrı «Eğitim» ve «Kültür» Bakanlıkları kurmuşlardır.

Kültür nedir? Bu soruyu (hars) adı altında, düşünce hayatımıza getiren ve ilk olarak cevaphyan büyük Türkçü Ziya Gökalp olmuştur. Namık Kemal ile Tevfik Fikret'in vatan severliğini, Tanzimat'tan sonra başka Türk aydınlarının batılılaşma ve ileri bir millet olma çabalarını yeni bir uyanış olarak takdir etmekle birlikte fikirlerini eleştiren (1), onlara karşılık Türkçülük hareketini başlatan Ziya Gökalp, önce «Millet» kavramı üzerinde durmuş, milleti (Dilce müşterek olan, aynı terbiyeyi almış fertlerden meydana gelen bir zümre) olarak tanımlamıştır (2). Terbiye kavramı üzerinde de duran Ziya Gökalp, terbiyenin, bir toplumda yetişkin kuşakların yetişmekte olan kuşaklara fikirlerini ve duygularını vermek olduğunu söylemektedir. Bunu da «yaygın» ve «organize» terbiye diye ikiye ayırmakta, yaygın terbiyeyi, yetişkinlerin konuşmaları, eylem ve hareketleriyle genç kuşakları kendiliğinden etkileme, organize terbiyeyi ise belli programlar çerçevesinde eğitim ve öğretim yoluyla öğrencilere verme olarak düşünmektedir (3). Buradan kültürün tanımına varan Ziya Gökalp, şöyle demektedir: (Bir millette, yaygın terbiye yoluyla toplumdaki kişilere geçen ruh hallerinin toplamına kültür adı verilir. Meselâ, her milletin konuştuğu samimi bir dili vardır ki, toplumdaki kişilere yaygın terbiye yoluyla geçer. Yine her milletin türkülerinde, koşmalarında kullandığı samimi bir vezni vardır ki, bu da konuşulan dil gibi, yaygın terbiye yoluyla geçmiş olur. Yine her milletin canlı ve coşkulu bir surette yaşadığı dinî bir hayatı vardır ki, bu da yaygın terbiye yoluyla geçer. Milletin ahlâkî, estetik duyguları da aynı suretle kişilerde vücuda gelir. Kişi, milletin hukukî ve ekonomik geleneklerini, sanatını, felsefi ve ilmi eğilim-

lerini de bu suretle kazanır. İşte bütün bu sosyal müesseselerin toplamına kültür adı verilir) (4).

Ziya Gökalp, millet yapısının temel taşı olan kültürün en önemli özelliğinin «millî» olduğunu, bu bakımdan milletlerarası bir anlam taşıyan «medeniyet»ten ayrıldığını, böyle de olsa birleşme noktalarının bulunduğunu belirtir ve şöyle der: (Millî kültürle medeniyet arasında hem birleşme noktası, hem de ayrılık noktaları vardır. Birleşme noktası, ikisinin de sosyal hayatları içine almasıdır. Ayrılıkları ise, kültür millî olduğu halde medeniyet milletlerarasıdır. Kültür sadece bir mil-

ON KASIM VE ELİF

ARIF
EREN

Bir On Kasım sabahı
Oturmuş boş sıralardan birine
Gözbebekleri iki çivi gibi saplanmış
Resimdeki Ata'sının gözbebeklerine

Zil sesi değil deprem olsa
Vazgeçmeyecek kurduğu Dünya'dan
Kitapların yazmadığı
Bir söylevi dinliyor Ata'sından

Süzülmüş bir zaman içinde
Pencere gibi açılıyor yarın
Türkiye'si daha aydınlık olacak
Elifceyin inançlı olanların

Yeni açmış çiçek kadar temiz
Kalbiyle ant içecek birazdan
Tanrı eksik etmesin
Gurur tacını kızlarımızdan

letin dinî, ahlâkî, hukukî, akli, estetik, dil, ekonomik ve fen hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.

Medeniyet ise aynı medeniyet daire-sine giren birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortaklaşa bir toplamıdır. Meselâ Avrupa ve Amerika medeniyet dairesindeki bütün milletler arasında müşterek bir batı medeniyeti vardır.) (5). Medeniyeti kişisel iradelerle vücuda gelen sosyal olayların bütünü sayan Ziya Gökalp, kültürü, kişilerin iradesiyle yapmacık olarak değil, toplumların oluşturduğu bir duyuş ve düşünüş tarzı olarak niteler.

Günümüzden elli yılı aşkın bir süre önce, Ziya Gökalp'in ortaya koyduğu kültür tanımları ve kültür kavramı üzerindeki düşünceleri, geçerliliğini bugün de korumakta, milletler, millet olarak varlıklarını sürdürebilmek için kendi öz kültürlerine dört elle sarılmaktadır. Bir milletin zaman içinde kendisine mal ettiği, kökten gövdeye sürdüregeldiği maddi-manevî bütün değerler, kültürün «özü» yudur, milleti besler ve ayakta tutar. Yabancı bir kültür emperyalizminin içine düşmeden, çağdaş medeniyetin ileri bilim, fen ve tekniğinin ışığı altında kendi kültürlerini daha çok geliştiren, yayan, bu alanda yaratıcı güçlerini gösteren milletler, ancak yaşamağa hak kazananlardır. Aksi halde, millî kültürlerinden kopmuş, öz değerlerini ve benliklerini yitirmiş, ülküsüz ve heyacansız kuru kalabalıklar olurlar ki, bunlar da, Büyük Atatürk'ün dediği gibi, başka milletlerin avıdır. Bu bakımdan büyük düşünürümüz Ziya Gökalp'i, 50. Ölüm Yıldönümünde bir kere daha takdir ve saygı ile anıyoruz.

- 1) Ziya Gökalp, Türkçülük ve Türkiye'cilik, Yeni Mecmua, c: 2, sayı : 51—4 Temmuz 1918.
- 2) Ziya Gökalp, Millet nedir; Küçük Mecmua, c: 1, sayı : 28 — 25 Aralık 1922.
- 3) Ziya Gökalp, Maarif ve Kültür, Yeni Mecmua, c: 2, sayı : 52 — 13 Temmuz 1918.
- 4) Aynı makaleden,
- 5) Ziya Gökalp, Türkçülüğün esasları, İstanbul, 1970, sayfa : 30.

